

el mot degué ser ben antic, car Hesiqui (S. III) porta *κίρβα* (i com a variant etòlia *κίρβα*), glossat com 'sarró'; recordem amb aquest motiu que el mot no s'ha conservat en cap dialecte grec i sols en el grec de Calàbria (*čirma* i *čirvedda*) i que Hesiqui solia emprar mots de la Magna Grècia. Després hom troba *girba* 'morter farmacèutic' diverses vegades en la traducció llatina de Dioscòrides (S. VI), text que sabem que es va escriure a Itàlia, i molt probablement a la zona del sud, com sigui que conté una sèrie de mots sols conservats allí (*buſa*, *čiribru*, *ſicedula*, *giſentera*). Endemés, *girba* 'morter farmacèutic' apareix diversos cops en els escrits de Cassius Fèlix (S. V), metge d'origen africà, nascut segons sembla a Cirta, avui Constantina, a l'Orient d'Algèria. Ara bé, com que aquest autor solia usar mots púnics propis a la seva pàtria africana, Helmreich (*ALLG* I, 328) dedueix plausiblement que aquest mot ho era també. Hi ha, doncs, tota mena d'indicacions que les formes sud-italianes *čirma*, *čelma* estaven relacionades amb *κίρβα* 'sarró' d'Hesiqui i *girba* 'morter farmacèutic', mot possiblement nord-africà i d'origen púnic.

Així, doncs, el sud-italià *čirma*, *čerma*, i el cat.-cast. *quilma* semblen donar-se la mà mitjançant un mot púnic significat 'sarró, morter' i un mot nord-africà, *gárba*, *gérba*, 'odre' *qirba* 'sarró', d'origen no purament aràbic, potser bereber o púnic. Sols que el canvi de *k' > č* en el mot italià fa palesa que allí era mot de bona antiguitat, molt anterior a la conquesta àrab de la Península Ibèrica, mentre que a Espanya la conservació de la *k* sembla indicar que es tractava d'un manlleu de l'àrab molt més tard. Curiosament, però, tots dos mots a Itàlia i a Espanya presenten la terminació en *-ma* en lloc de *-ba*: d'aquí ens caldrà concloure que la variant *qirma que sospitem haver existit a l'àrab d'Espanya era en realitat tan antiga a Nord-Àfrica que pogués remuntar al període anterior al canvi de *k' > č* i que havia passat en aquesta forma a Itàlia? Tot plegat no lliga gaire i fa creure que tampoc els mots hispànics són arabismes o almenys no veritables arabismes.

DERIV.: *Quilmada*, veg. supra.

1 Apareix un cop en el ms. P del *Libro de Alexandre*, v. 800b; vegeu però el que en diu JCor. en *DECH* IV, 729a50ss.

Quilo, V. *quilo*.

QUILO-, primer element dels compostos cultes, pres del gr. *χίλιον* 'mil'. *Quilogram* [Lab. 1888], creat juntament amb els dos següents en establir-se el sistema mètric a França el 1795; s'usa generalment la forma abreujada *quilo*; compostos d'aquell: *quilogrametre*. *Quilolitre* [Lab. 1888]. *Quilòmetre* [id.]. *Quilomètric*. *Quilovat*. *Quilovolt*. També s'admet la grafia *kilòmetre* etc., amb *k*.

QUILO-, primer element dels compostos cultes, amb el gr. *χειλος* 'llavi', com en *quiloplàstia*.

Quilolitre, *quilòmetre*, V. *quilo*. *Quilós*, V. *quil*. *Quilotar*, variant d'*aquilotar*, V. *culot* (CUL), II, 1099a5ss. *Quilovat*, *quilovolt*, V. *quilo*. *Quilúria*, V. *quil*. *Quim*, V. *alquímia*.

Quimal 'cada una de les branques principals que parteixen de la mateixa soca' (Conca de Tremp, *AlcM*), anotat en sentit idèntic per JCor. a Gurb de la Conca i a Santalinya amb referència a l'olivera, i, a més, a Llorenç de Montgai (Noguera) la variant formal *camal* id., que se sent en molts punts del Nord-oest (II, 446b4ss.). *Quimal* juntament amb el cast. dial. *quima* 'branca d'arbre' (Astúries, Santander, Biscaia) perpetua el gr.-ll. QUIAMA 'branca', adaptació del gr. *χῦμα* al llatí vulgar (*DECH* II, 759b1ss. i 760a8ss., s. v. *ES-QUILMAR*). En català, segons sembla, va haver-hi una interacció entre mots semblants en sentit i fonèticament: el primitiu *quima* 'branca', *camal* 'cada una de les cames d'un pantalon', i *cimal* 'les branques més altes d'un arbre' (però també, en moltes bandes, 'cadascuna de les branques principals que surten de la mateixa soca'), per a produir *quimal* i l'acostament semàntic entre tots tres.

Quimelca, que porta *AlcM* amb valor del cast. *jimelga*, és un castellanisme com s'hi assenyala (veg. a més, *DECH* IV, 31b11ss. i n. 5); L. P. Flores (*Misc. Fabra*, p. 329) dóna *quimelques* com a usual a València.

QUIMERA, 'monstre fabulós representat vomitant flames, el cap de lleó, el cos de cabra i la cua de dragó', 'creació de l'esperit que es pren com una realitat', pres del llatí *chimaera* 'quimera, monstre fabulós' (i aquest del grec *χιμαιρα* id.). □ I.^a doc.: *chimera*, en Llull.

Aquest autor l'usa en el sentit de 'ésser fantàstic, irreal': «La ymaginativa és mellor com ymagen alguna figura vera que no és com ymagen *chimera* qui és vana figura» (*Contemp.*, 362, 24). El mot devia ser conegut, en els cercles cultes, amb aquesta pronúncia (*chi-* per *qui-*) i potser també amb *gui-* (cf. *guimere*, infra), gràcies a l'ús que se'n faria de la figura de l'animal fantàstic en qüestió en la cabalística rica del període medieval i també en l'heràldica (veg. infra). Però en català antic el mot fou adoptat també amb *š* (*ximera*) i com a *cimera*, i generalment és en aquestes formes que el trobem en els textos antics.

En la forma de *ximera* apareix de fet en una altra obra de Llull: «Home pot assuuar fantàsticament la *ximera*» (*Arbre de Sc.*: *AlcM*); després en el *Facet* (S. XIV): «*Ximera* li pot hom bé dir / E tot per aquesta raó / Com ha lo cap con (= com) a leó / E de cabra tot lo cors, / Axí la pinten los pintors / E fan-li coha de serpent» (v. 1697). Semblant descripció en text de c. 1500: «*Ximera* és *mostrum*, ço és, animal que ha cap de hun animal e cors d'altre e cames d'altre» (*DAG.*). Eiximenis l'usa en sentit figurat aplicant-lo al religiós fals que ostenta pobresa i capta però que es complau amb vanitats mundanes: «Aytal no és pobre,